

Śródka, Andrzej

Wspomnienia pośmiertne : Jakub Węgierko (1889-1960)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 46, 298-303

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAKUB WĘGIERKO /1889-1960/

Jakub Ryszard Węgiерko urodził się 26.II.1889 w Warszawie. Po ukończeniu w r. 1907 jednego z warszawskich gimnazjów, nie chcąc studiować w rosyjskim Uniwersytecie, wyjechał na dalszą naukę do Szwajcarii; studiował medycynę w Zurychu /1908-1910/ i w Bernie /1910-1914/, gdzie w r. 1914 uzyskał stopień doktora medycyny na podstawie pracy "O budowie mikroskopowej mięśnia sercowego". Po doktoracie udał się do Kijowa; wybuch I wojny światowej nie pozwolił mu jednak na rozpoczęcie pracy. Został wcielony do armii rosyjskiej i jako lekarz wojskowy pozostał w niej do r. 1918. W odrodzonym wojsku polskim pełnił następnie służbę jako kapitan-lekarz /1919-1921/.

Od r. 1921 pracował w II Klinice Chorób Wewnętrznych UW, najpierw na etacie asystenta, a po roku - starszego asystenta. W tym okresie /1927/ wydał Węgiерko dwie pionierskie prace: "Kwasica cukrzycowa i jej leczenie" i "Badania doświadczalne nad powstawaniem acetonurii". Wykazał w nich, że kwasica u zwierząt beztrzustkowych rozwija się bardzo wolno, mimo całkowitego niewyrównania i ujemnego bilansu azotowego, przyspieszyć ją natomiast można dopiero po zastosowaniu florydyny, glikozydu hamującego fosforylację glukozy. Do potwierdzenia tych wyników doszło dopiero w r. 1942, gdy cukrzycę doświadczalną i ostrą kwasicę ketonową wywołano podawaniem alloksanu, niszczącego komórki beta wysepek Langerhansa.

W r. 1932 opublikował "Badania nad wydzielaniem żółci wątrobowej", w której za pomocą oryginalnej metody zakładania przetoki żółciowej u psów pozwalającej na pobieranie żółci podczas eksperymentu z zachowaniem wewnętrznego jej obiegu między kolejnymi doświadczeniami, udało mu się wniknąć w niektóre procesy żółciotwórczej czynności wątroby i przepływu żółci do dwunastnicy. Ówczesny kierownik Kliniki - profesor Witold E. Orłowski, z którym Węgierko wymieniał wiele uwag i prowadził długie dyskusje podczas swych badań zaproponował mu przedstawienie tej pracy jako dysertacji habilitacyjnej. W efekcie w r. 1934 Jakub Węgierko został docentem patologii i terapii chorób wewnętrznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Po habilitacji rozpoczął pracę w warszawskim Szpitalu Zakaźnym Św. Stanisława, początkowo jako ordynator Oddziału Szkarlatynowego, a następnie Oddziału Obserwacyjnego. Na stanowisku tym pozostał do wybuchu wojny, prowadząc przy tym wykłady z chorób zakaźnych w Uniwersytecie.

Główne zainteresowania naukowe koncentrował Węgierko w tym czasie na patologii i terapii cukrzycy. Do roku 1936, czyli do uzyskania krystalicznej insuliny i wprowadzenia insuliny o przedłużonym działaniu, leczenie tej choroby było znacznie ograniczone. Wielką uwagę zwracano wówczas na czynniki wyzwalające oraz na stosowanie odpowiedniej diety, najczęściej bezcukrowej. Na podstawie swych badań i wieloletnich obserwacji klinicznych Węgierko całkowicie odszedł od dotychczasowego klasycznego postępowania dietetycznego u chorych na

cukrzycę, odrzucając pojęcie tolerancji węglowodanowej jako nieistotne i postulując zwiększenie podaży węglowodanów, a ograniczenie tłuszczów w pożywieniu. Takie rozumowanie okazało się słuszne i dowodziło, że cukier może ulegać spalaniu przy ograniczonej, dostatecznej podaży. Sam Węgierko wyjaśniał to z punktu widzenia patofizjologii i biochemii: hiper-glikemia działa wyrównawczo na przyswajanie glukozy w nieobecności cukrów, a tłuszcze nie tylko upośledzają przyswajanie węglowodanów, ale i działają miazdzycorodnie, co w cukrzycy ma szczególne negatywne znaczenie. Przypisywał natomiast niewielkie znaczenie czynnikom genetycznym w etiologii cukrzycy. Zagadnienia te poruszał szeroko m.in. w pracy "O cukrzycy i jej leczeniu" /1934/.

Innym ważnym odkryciem Węgierki, wprowadzonym wkrótce do kliniki, było stwierdzenie obniżania lub przerywania napadów dychawicy oskrzelowej przy podawaniu insuliny i wywołaniu hipoglikemii /"Wpływ niedocukrzenia krwi na przebieg dychawicy oskrzelowej", 1935/. Zaobserwował następnie działanie nasenne, przeciwbólowe i przeciwuczuleniowe w innych chorobach alergicznych tych tzw. poinśulinowych lekkich stanów hipoglikemicznych, wyjaśniając je regulacyjnym uruchamianiem mechanizmów hormonalnych osi "przysadka mózgowa - kora nadnerczy". Dało to początek szerokiego stosowania w tych stanach chorobowych tak popularnych dziś kortykosterydów.

Podczas II wojny światowej przebywał w ZSRR i na Środ-

kowym Wschodzie. Początkowo pracował jako lekarz-konsultant szpitali wojskowych w Morszynie, Ufie i Taszkencie /1941-1942/, a następnie został włączony do służby zdrowia Armii Polskiej gen. Andersa. Po wyjściu armii z terenów radzieckich odłączył się od niej, pozostając przez rok w Teheranie /1943-1944/. W r. 1944 przybył do Lublina, gdzie zorganizował i objął kierownictwo II Kliniki Chorób Wewnętrznych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, początkowo jako profesor nadzwyczajny, a od r. 1947 jako profesor zwyczajny. W latach 1948-1950 kierował Kliniką Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Szczecinie, będąc w tym okresie prorektorem uczelni. W r. 1950 objął kierownictwo III Kliniki Chorób Wewnętrznych Warszawskiej Akademii Medycznej, pełniąc w latach 1950-1952 stanowisko prorektora. Przez wszystkie te lata, aż do r. 1958 wykładał w tych uczelniach choroby przemiany materii, zyskując opinię świetnego dydaktyka i błyskotliwego prelegenta. W r. 1953 otrzymał stopień doktora nauk medycznych, a od r. 1958 do śmierci był profesorem w III Katedrze Chorób Wewnętrznych.

Po wojnie kontynuował intensywne badania kliniczne nad cukrzycą, które pozwalają mu na przedstawienie oryginalnego podziału tej choroby na postać pierwotną - w wyniku bezwzględnego niedoboru insuliny /typ młodzieńczy/ i skojarzoną - przy względnym niedoborze insuliny, współistniejącą z otyłością, nadciśnieniem tętniczym, miażdżycą, kamicią żółciową /typ do-

rosłych/. Podział taki jest na ogół przyjmowany bez zastrzeżeń, jedynie postać skojarzoną proponuje się nazywać regulacyjną.

Należy podkreślić, że jako pierwszy w Polsce opisał Węgierko przypadek hiperglikemii samorodnej /hiperinsulinismus spontaneus/ oraz wyróżnił jako odrębną jednostkę chorobową stan tzw. samoistnej hipoglikemii napadowej, sprowadzając mechanizm jej powstawania do okresowego wzrostu wydzielania insuliny przez komórki beta. Dla diagnostyki duże znaczenie ma wyodrębniony przez niego zespół tzw. trzeciej śpiączki w cukrzycy jako kliniczny objaw zmian naczyniowych w mózgu oraz wprowadzenie oznaczania tzw. gotowości ketonowej. Metoda ta od strony teoretycznej pozwala zorientować się w intensywności utleniania kwasów tłuszczowych i w aktywności koenzymu A /CoA/, a dla kliniki ma praktyczne znaczenie w rozpoznawaniu niektórych zespołów hormonalnych.

W okresie powojennym opracował też Węgierko kilka cennionych podręczników i monografii, m.in. "Podręcznik chorób wewnętrznych. Choroby układu krążenia" /1947/, "Zasady kardiologii" /1951/ i "Cukrzycę" /1954/. Ogółem wydał ok. 100 prac, głównie z zakresu diabetologii, hepatologii i patofizjologii klinicznej.

Profesor Węgierko był członkiem korespondentem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego /1951/, prezesem Towarzystwa Internistów Polskich /1951-1953 i 1955-1957/ oraz członkiem

honorowym tego Towarzystwa i Wszeczhwiązkowego Towarzystwa Internistów ZSRR. Był odznaczony Krzyżem Oficerskim i Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Za prace badawcze doświadczalne i kliniczne nad cukrzycę otrzymał w r. 1951 nagrodę państwową II st.

Życiorys Jakuba Węgierki byłby niepełny, gdyby nie wspomniano o jego wielkiej życzliwości dla ludzi, rzadkim poczuciu humoru, humanistycznym podejściu do medycyny, a także o ogromnym zamiłowaniu do muzyki, a zwłaszcza do teatru /jego brat, Aleksander, był wybitnym aktorem i reżyserem teatralnym/. Profesor Jakub Węgierko zmarł w Warszawie 2.VI.1960.

Andrzej Śródka

EUGENIUSZ WILCZKOWSKI /1895-1957/

Eugeniusz Wilczkowski urodził się 2.XII.1895 w Jekaterynburgu na Uralu. Po ukończeniu w r. 1914 gimnazjum w Siergijewie studiował medycynę najpierw w Moskwie /do r. 1919/, a następnie w Uniwersytecie Poznańskim /1919-1923/, gdzie też w r. 1923 uzyskał stopień doktora wszechnauk lekarskich. Krótko pracował jako asystent Kliniki Neurologiczno-Psychiatrycznej tej uczelni /1922-1924/ i jako lekarz w Szpitalu Św. Jana Bożego /1924-1926/, po czym rozpoczął pracę jako starszy asys-